

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף כג

גמרא: מאי טעמא? משום נקלה: מדוע אמרה המשנה שכופתים את ידיו של הנידון למלקות לעמוד? והתשובה - כדי לבזותו, כנלמד מלשון הפסוק "ונקלה" (שיח יצחק).

אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה מנין לרצועה שהיא של עגל: מה המקור לכך שהרצועה שבה מלקים צריכה להיות עשויה מעור עגל? והתשובה - לומדים זאת מסמיכות הפרשיות של מלקות לאיסור חסימת שור בדישה.

מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה: כלומר לא מכריחים אותה להתיבם לו, ואם אינה רוצה מכריחים אותו לחלוץ לה. (רש"י יבמות).

כל המבזה את המועדים: המבזה את חול המועד, והיינו שעושה בו מלאכה או שאינו מכבדו בסעודה. [המועדים הם זמן של התחברות לקב"ה, והמבזה אותם מראה שקרבת ה' אינה חשובה לו. מהר"ל].

וסמין ליה לא תשא שמע שוא וגו' קרי ביה נמי לא תשיא: "לא תשא שמע שוא" אל תנשט ידך עם רשע להיות עד חמס". "לא תשיא" הכוונה אל תקבל דברי שווא של לשון הרע, ודורשים את הפסוק גם בניקוד "לא תשיא" דהיינו אל תספר לאחרים לשון הרע. בנוסף כתוב בפסוק שאסור להיות עד שקר. ושלושת הדברים הללו סמוכים לפסוק הקודם המדבר על בשר טריפה שמשליכים אותו לכלב. מכאן לומדים שראוי להשליך את גופתו לאחר מותו לכלבים (כי אין לו צורת 'אדם', ואינו ראוי להיקרא 'אדם' לאחר מותו. מאירי).

*

למדנו במשנה - ושתי רצועות וכו':

תנא של חמור: שתי הרצועות שעולות ויורדות בתך הרצועה של עגל, היו עשויות מעור של חמור. הגמרא מבארת את הטעם.

למדנו במשנה - ידה טפח וכו': ואורכה של הרצועה כרוחב הגב של הנידון למלקות.

אמר אביי שמע מינה: לכל אחד צריך לעשות רצועה המתאימה לרוחב הגב שלו. אמר לו רבא אם כן בית דין יצטרכו הרבה רצועות. אלא אמר רבא היה קשר של לולאה ברצועה (= 'אבקתא') והיה ניתן לקצר או להאריך את הרצועה לאורך הרצוי.

למדנו במשנה - מלקין אותו וכו': שליש מהמלקות מלפניו ושני שליש מלאחריו.

דאמר קרא "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר": לפניו מלקים אותו כדי 'רשעתו' כלומר חלק אחד מ'רשעתו'. ובנוסף מלקים אותו עוד חלק מרשעתו 'במספר', דהיינו מספר מינימאלי של חלקים שהוא 2. נמצא שמלקים אותו שליש מהמלקות מלפניו ושני שליש מלאחריו.

למדנו במשנה - אין מלקין אותו וכו': לא עומד ולא יושב אלא מוטה ומכופף.

מנין לרצועה שהיא מוכפלת? שנאמר והפילו: ודורשים את המילה 'והפילו' כמו 'והכפילו'. קושיא: **והא מיבעי ליה לגופיה:** ללמד שצריך לכופף את הנידון למלקות. תירוץ: **"א"כ לכתוב קרא "יטיהו", מאי "הפילו"? שמע מינה תרתי.**

*

למדנו במשנה - המכה מכה בידו: ביד אחת בכל כוחו.

תנו רבנן אין מעמידין חזנין: לא נותנים את התפקיד של ההלקאה לכל אדם, אלא רק למי שהוא חלש בכח ומרובה בחכמה. רבי יהודה חולק וסובר שאין להקפיד על כך.

אמר רבא כוותיה דרבי יהודה מסתברא: כי הפסוק הוצרך להזהיר את המלקה שלא יוסיף מכה נוספת, רק אם נאמר שהמלקה הוא חסר ידע. אבל אם הוא חכם, הרי הוא כבר יודע זאת ואין צורך להזהיר אותו.

ורבנן - אין מזרזין אלא למזורז: רבנן החולקים על רבי יהודה מתרצים, שהתורה מזהירה את מי שמועיל לזרז אותו, והיינו אדם חכם שיקשיב לכך, אבל אדם חסר שכל לא מועילה לו האזהרה כי הוא לא מקשיב לה.

תנא - כשהוא מגביה וכו': כשהוא מגביה את הרצועה הוא עושה זאת בשתי ידיו, כדי שהיא תהיה מוגבהת כמה שיותר ואז המכה תהיה חזקה יותר. אבל כשהוא

מכה ברצועה, הוא עושה זאת רק ביד אחת, כדי שהמכה תבוא ממנו בכל כוחו, וביד אחת היא תהיה חזקה יותר מאשר בשתי ידיים. (ערוך לנר, מהרש"א).

*

למדנו במשנה - והקורא קורא כו':

תנו רבנן הגדול שבדיינין וכו': הדיין הגדול קורא את הפסוקים, הדיין השני סופר אותם, והדיין השלישי מצוה את השמש לתת את המכה ואומר לו 'הכהו'. עכשיו, אם אמדו אותו לקבל הרבה מכות, הדיין הגדול קורא את הפסוקים לאט. ואם אמדו אותו לקצת מלקות, הוא קרוא אותם מהר, כדי לסיים את הפסוקים בסיום המלקות.

קושיא: **והא אנן תנן חוזר לתחלת המקרא:** במשנה כתוב שאם נגמרו המלקות באמצע הפסוקים הוא חוזר מהתחלה. תירוץ: **מצוה לצמצם ואי לא צמצם חוזר לתחלת המקרא:** לכתחילה המצוה לצמצם את הקריאה עם הפסוקים, אבל אם לא עשה כן הוא חוזר וקורא מהתחלה.

תנו רבנן מכה רבה וכו': כתוב "אֲרָבָעִים יִכְנוּ לֹא יִסִּיף, פֶּן יִסִּיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֶלֶּה מִכָּה רַבָּה". מלשון הפסוק "מכה רבה" משמע שאסור להוסיף הרבה מכות, אמנם מהמילים "לא יוסיף" לומדים שאין להוסיף אפילו מכה אחת. וה"מכה רבה" באה ללמד על המלקות שכן נותנים לו שהם צריכות להינתן בכל הכח.

למדנו במשנה - נתקלקל וכו': אם הנידון למלקות עשה צרכיו באמצע, הוא נפטר מלקבל את המשך המלקות.

תנו רבנן וכו' רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים וכו'. קושיא: **והתניא רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי.** רב נחמן בר יצחק מתרץ: כוונת דברי רבי יהודה בכרייתא, שלגבי ריעי האיש והאשה שוים שהם נפטרים מהמשך המלקות. אמנם אם יצא להם רק מים, יש הבדל ביניהם, וכפי שאמר רבי יהודה במשנה.

אמר שמואל כפתוהו ורץ מבית דין: אם קשרו את הנידון למלקות והוא הצליח להשתחרר וברח מהבית דין, הוא נפטר מלקבל מלקות, כי הוא כבר נתבזה.

מיתיבי קלה בין בראשונה וכו': אם הנידון עשה צרכיו מרוב פחד בהגבהה הראשונה של הרצועה עוד קודם להלקאה, או שעשה צרכיו לאחר ההלקאה

הראשונה כשהשמש הרים את הרצועה בפעם השניה, פוטרים אותו. אבל אם נקרעה הרצועה של ההלקאה, דוקא אם היא נקרעה לאחר שכבר קיבל מכה אחת פוטרים אותו משאר המכות, כי הוא כבר קיבל מכה אחת והתבזה. אבל אם היא נפסקה בהגבהה הראשונה עוד קודם שלקה, אין פוטרים אותו, כי זה לא נחשב שהוא התבזה. עד כאן הברייתא.

וקשה מדוע זה לא נחשב כמו 'רץ', ואם כן שיפטר אפילו כשנפסקה הרצועה קודם המכה הראשונה. תירוצו: **התם רץ הכא לא רץ**: שם הוא רץ והוא התבזה בריצה, אבל כאן הוא לא רץ ולא התבזה.

ת"ר אמדוהו לכשילקה יקלה פוטרינ אותו (נגירסת הב"ח): אם כשאומדים את הנאשם כמה מלקות הוא מסוגל לקבל, רואים שמיד בהגבהה של הרצועה במכה הראשונה הוא יעשה את צרכיו, פוטרים אותו מהמלקות לגמרי. כי כתוב **"פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיף"** דהיינו אסור להוסיף לו בזיון, ומכיון שהמכה שהוא יקבל תגרום לו לבזיון נוסף של עשיית צרכיו, אסור לתת לו אותה.

אבל אם אמדו אותו שאחרי שהוא יקבל את המלקות ויצא מבית דין זה יקרה לו, מלקים אותו. וכן, אם באו להלקותו ולפני שהגביהו את הרצועה הוא עשה את צרכיו, נותנים לו את המלקות, כי מהפסוק לומדים שדוקא בשעת המכות אסור לגרום לו לבזיון נוסף. שנאמר **"והפילו השפט והכה לפניו כדי רשעתו במספר: ארבעים יפנו לא יסיף, פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיף לעיניו"** דוקא בזמן של "והכהו" צריך להיזהר שלא יהיה מצב של "ונקלה", אבל אם הוא נקלה קודם לכן בבית דין אין מניעה לתת לו מלקות.

משנה: כל חייבי כריתות שלקו: מי שעבר במזיד ובהתראה על לאו שיש בו כרת (והיינו שהתרו בו עדים שיקבל מלקות ובכל זאת עבר), ובית דין הלקו אותו במלקות, הוא נפטר מה'כרת' ואין בית דין של מעלה מענישים אותו. (אמנם אם לא קיבל מלקות או שלא התרו בו שאז אי אפשר לתת לו מלקות, הוא נענש בכרת בידי שמים). זו דעת רבי חנניה בן גמליאל.

העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו: שהרי הנהגת השכר של הקב"ה מרובה מהנהגת העונש פי 500! (ולומדים זאת מהנאמר בעשרת הדברות. לגבי העונש כתוב שה' משלם על העוון של האבא עד ארבעה דורות קדימה, ואילו לגבי שכר כתוב שה' משלם את השכר עד אלפיים דורות קדימה!).

ר"ש אומר ממקומו הוא למד: אין צורך ללמוד בקל חומר שהעושה מצוה זוכה לחיים, כי לומדים זאת מהפרשה עצמה של עונש כריתות. כי כתוב שם "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" ובפסוק הבא כתוב "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה", ומסמיכות הפסוקים לומדים שמי שלא עבר עבירה מקבל שכר כמו עושה מצוה. וזה חידוש גדול שאפילו לא עשה מצוה אלא רק לא עבר עבירה מקבל שכר כעושה מצוה.

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות: כגון על איסור אכילת שקצים יש כמה ציוויים, למרות שנפשו של אדם קצה בהם ולא היה צריך לכתוב בהם אפילו איסור אחד. אלא הסיבה שיש בהם כמה ציוויים כדי שכשיפרוש מלאוכלם יקבל הרבה שכר.

גמרא: א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל: וסוברים שהעובר על לאו שיש בו כרת וקיבל מלקות, אינו נפטר מהכרת.

אמר רב אדא בר אהבה: יש הוכחה כחולקים על רבי חנניה מהמשנה (במגילה). המשנה אומרת שאין הבדל בין שבת ליום הכפורים לגבי עשיית מלאכות, אלא שהמחלל שבת במזיד נידון 'בידי אדם' כלומר במיתה בבית דין, והמחלל יוה"כ במזיד נידון בכרת 'בידי שמים'.

והרי לפי רבי חנניה בן גמליאל גם ביוה"כ העונש לעובר במזיד הוא בידי אדם' דהיינו מלקות בבית דין!

רב נחמן זוחה: באמת חבריו לא חולקים על רבי חנניה בן גמליאל, ומשנתנו היא כשיטת רבי יצחק (לעיל דף יג') הסובר שבית דין לא מלקים את העובר על לאו שיש בו כרת. (אמנם רבי חנניה בן גמליאל סובר כרבי עקיבא ורבי ישמעאל שם החולקים על רבי יצחק, וסוברים שלוקים על לאו שיש בו כרת).

וכפי שלמדנו בכרייתא - כל חייבי כריתות של איסורי עריות היו בכלל מה שנאמר "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֶׂת מִקְרָב עִמָּם", וא"כ למה נאמר במפורש איסור כרת באדם הנושא את אחותו - "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אָחֳתוֹ... וְנִכְרְתוּ..."? אלא כדי ללמדנו שאין עונש מלקות לאדם שבא על אחותו (ואפילו אם התרו בו למלקות). ומשם אנו לומדים שבכל חייבי כריתות אין עונש מלקות.

רב אשי דוחה דחייה אחרת: אפילו אם המשנה במגילה סוברת כרבנן (ר"ע ורבי ישמעאל) שיש עונש מלקות בלאו שיש בו כרת, עדיין אין ראייה שהיא לא סוברת כרבי חנניה בן גמליאל. לפי שכוונת המשנה לומר שבשבת עיקר העונש לעובר במזיד הוא בידי אדם, וביזה"כ עיקר העונש לעובר במזיד הוא בכרת, אבל באמת אם התרו בו למלקות ולקה בבית דין אכן נפטר מכרת.

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכה וכו': אמר על כך רב יוסף - מי עלה לשמים ובא ואמר לנו מה ההלכה, האם מענישים על הכרת או לא? אמר אביי לרב יוסף - הרי יש שלושה דברים שעשו ב"ד של מטה והסכימו איתם ב"ד של מעלה (כדלהלן). אך מי עלה לשמים ואמר לנו שאכן הם הסכימו? אלא אנו דורשים זאת מפסוק שהסכימו בשמים עם הדבר. והוא הדין כאן יש דרשה מפסוק שהסכימו בשמים לדברי רבי חנניה בן גמליאל.

מקרא מגילה: תקנת חז"ל לקרוא מגילת אסתר בפורים.

ושאילת שלום: חז"ל תיקנו שאדם ישאל את שלום חברו בשמו של הקב"ה, ואין אנו אומרים שהוא מוציא שם שמיים לבטלה. (טעם הדבר, כי ראו שאנשים שוכחים את הקב"ה, ולכן תקנו להזכיר את הקב"ה כדי ששם שמים יהיה שגור בפי האנשים וגם כדי להודיע שהוא מקור כל הברכות, ריטב"א).

את התקנה הזו אנו לומדים מבוועז שפגש את הקוצרים ובירך אותם בשם ה'.

ואומר "ה' עמך גבור החיל": פסוק זה אמר המלאך לגדעון. שאלה: **מאי ואומר**: מדוע צריך עוד פסוק? תשובה: **וכי תימא וכו'**: אולי תאמר שבוועז תיקן זאת מעצמו ובשמיים לא הסכימו איתו. על כך מוכיח הפסוק השני שמלאך הנשלח משמים בירך את גדעון בשם ה'.

הבאת מעשר דכתיב וכו': עזרא קנס את הלויים (בגלל שהם לא רצו להעלות לארץ ישראל), שהעם לא יביאו להם את המעשר ראשון' הראוי להם, אלא העם יביא את כל המעשרות לבית המקדש והכהנים והלויים יקבלו את המעשר ראשון. מהשמים הסכימו לכך, כי הנביא אמר לעשות כן "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי וכו'".

מאי "עד בלי די"? אמר רמי בר רב **עד שיבלו**: = יתעייפו.

א"ר אלעזר בשלושה מקומות הופיע רוח הקודש: התגלתה רוח הקודש בבית דין כדי להוכיח את האמת.

בבית דינו של שם - דכתיב ויכר יהודה וכו': יהודה אמר שתמר צודקת כי "ממני" היא מעוברת. אך מאיפה יהודה ידע שמישהו אחר לא בא אליה? אלא יצאה בת קול ואמרה 'ממני יצאו כבושים' כלומר זו גזירה נעלמת שיצאה ממני, שהיא זכתה ביחד עם יהודה להוליד את זרע מלכות בית דוד ומלך המשיח.

בבית דינו של שמואל - דכתיב וכו': שמואל אמר לעם ישראל שהוא לא לקח מהם כלום והם הסכימו איתו, ככתוב "הִנְנִי, עֲנֵנוּ בִּי נֶגֶד ה' וְנִגַּד מְשִׁיחוֹ, אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת מִי עֲשִׂקְתִּי אֶת מִי רְצוֹתִי וּמִי־ד מִי לְקַחְתִּי כִּפֹּר וְאֲעֲלִים עֵינֵי בּוֹ, וְאֲשִׁיב לָכֶם : וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂקְתָּנוּ וְלֹא רְצוֹתָנוּ וְלֹא לְקַחְתָּ מִיֵּד אִישׁ מֵאוֹמָה : וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עַד ה' בָּכֶם וְעַד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצְאָתֶם בְּיָדִי מֵאוֹמָה, וַיֹּאמֶר עַד". היה צריך להיות כתוב בסוף הפסוק "וַיֹּאמְרוּ עַד" כי העם ענו לו שה' עד בזה. אלא יצאה בת קול ואמרה 'אני עד בדבר זה'.

בבית דינו של שלמה: ב'משפט שלמה' של הילד החי והילד המת, שלמה המלך פסק שיש לחתוך את הילד לחצי, כדי שאימו האמיתית תזדעק ולא תסכים. אך מניין הוא היה בטוח שהאמא השקרנית לא משחקת כאילו היא מרחמת על הילד כדי לקבל אותו לידיה? אלא יצאה בת קול ואמרה על האמא האמיתית 'היא אמו'.

אמר רבא: רבא דוחה, שאין ראייה מהפסוקים הללו שהופיעה שם רוח הקודש. ביהודה - הוא חישב את החודשים והימים וגילה שההריון מתאים ליום שבו הוא בא אליה. ושמואל - ביחס לכל ישראל ביחד משתמשים בלשון יחיד. שלמה - הוא ראה שהאישה האחת מרחמת על הילד והשניה לא, והבין מי האמא שלו.

אלא זו קבלה שקיבל רבי אליעזר מרבותיו שהופיעה שם רוח הקודש.